

מרדכי טרופר

מאבק החכמים בצדוקים כמשתקף בדברי חז"ל

הקדמה

1. היסוד העיקרי לחילוקי הדעות החריפים והממושכים שבין החכמים לצדוקים הוא שהאחרונים כפרו בתורה שבעל פה¹. כידוע, התורה שבע"פ משמשת, בחלקה הגדול, פירוש והרחבה לתורה שבכתב, היא שווה לה בזמנה ובחומרתה; ולפיכך מהווה היסוד האמור אחת הסיבות לכך, שהמאבק בין החכמים לצדוקים לבש כמה צורות כדלקמן:

- א) שוני בהלכות בגלל הסקתן מפסוקים שונים שבתורה;
- ב) שוני בהלכות בגלל הבדלים בפירושי כתובים שבתורה;
- ג) שוני בהלכות, משום שהצדוקים פירשו בתורה דברים ככתבם וכתבו את פירושיהם ואת הלכותיהם בספרים², ואילו החכמים פירשו לפי תורה שבע"פ ורחוקים היו עדיין מן הזמן, שבו ניתן היתר, מסבות שונות, להעלותה בכתב⁴;
- ד) פסילת הלכות של הצדוקים ע"י החכמים ואפילו פסילת ישיבתם בסנהדרין. כל זאת משום שלדעת החכמים, הצדוקים לא ידעו להביא ראיה לדבריהם מן התורה;
- ה) קביעת הלכות או שינוי במנהגים ע"י חכמים כדי "להוציא מליבן של צדוקים".
- ו) "הלכות למשה מסיני", שהן חלק אינטגרלי לתורה שבע"פ הצדוקים לא הודו בהן;
- ז) שונות.

2. המקור הקדום ביותר לרוב הצורות הנ"ל של המאבק הוא מגילת תענית, שהיא בעצם רשימה של ימים, שאירעו להם לישראל אירועים של שמחה וקבעום

1. המאבק הזה מסופר גם בספרי יוספוס פלויוס (קדמוניות היהודים ומלחמות היהודים) ובמקומות אחרים, אך במאמרי זה לא אעסוק באלה.
2. כגון: ספר "גזירתא" הנזכר במגילת תענית פרק ד', ד' בתמוז. ועל מהותה וזמנה של מגילת תענית ראה בפנים להלן ובהערה 5.
3. השאלה מתי נכתבה תורה שבע"פ שנויה במחלוקת, שעדיין לא הוכרעה. (ראה "מבוא למשנה" לפרופ' חנוך אלבק מעי 111 ואילך).

חכמים כימי שמחה לדורות, שאין להתענות בהם או אפילו להספיד⁵. ששה משלושים וחמישה האירועים שבמגילה שייכים לענייננו וכולם יובאו, בדילוגים מסוימים, וידונו להלן בתחילת כל צורה מצורות המאבק, שצינתי לעיל.

א. שוני בהלכות בגלל הסקתן מפסוקים שונים בתורה

מגילת תענית, ניסן: "אילין יומיא דילא לאיתענאה בהון ומקצתהון דילא למספד בהון⁶. מן ריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידיא דילא למספד" [=אלה הימים שלא להתענות בהם ומקצתם - אפילו - שלא לספוד בהם. מן ר"ח ניסן עד שמונה בו הוקם התמיד, שלא לספוד]⁷.

גמרא. "שהיו בייתוסי⁸ אומרים: מביאים תמידים משל יחיד... ומה היו דורשים? אמרו: 'את הכבש אחד תעשה בבוקר' (במד' כ"ח, ד); 'תעשה' - ליחיד משמע. אמרו להם חכמים: אין אתם רשאים לעשות כן, שאין קרבן בא אלא משל כל ישראל, שנאמר (שם שם, ב): 'צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי... תשמרו להקריב לי במועדו' וכו'.

הצוו הוא אפוא בלשון רבים, היינו: לכלל ישראל. ומסיימת הגמרא שם: "וכשגברו (הח') עליהם וניצחום, התקינו שיהיו שוקלים שקליהם ומניחים אותם בלשכה והיו תמידים קרבים משל ציבור. וכל הימים שדנום עשאוים ימים טובים".

ב. שוני בהלכות בשל הבדלים בפירושי כתובים שבתורה

שם. "מן תמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דילא למספד ודילא לאתענאה". [=מן שמונה בו - בניסן - ועד סוף המועד - של פסח - נתיישב החג על דינו⁹, שלא לספוד ושלא להתענות].

6. ראה את הפתיחה למגילה במהדורותו של הרב עדין שטיינזלץ (להלן - ע"ש), שבה הוא מסביר את מבנה המגילה ומציין את שם המחבר ואת הזמן המשוער של כתיבתה. לצורך מאמרי אציין בזה כמה פרטים חשובים על פי אותה פתיחה. כל ציון של אירוע בנוי משלושה חלקים: א) חלק קדום וקצר **בארמית** המציין רק את תאריך האירוע ואת סיבת השמחה בו. (כשחלק זה יובא במאמרי הוא יתורגם בעברית בסוגריים).

ב) הסבר **בעברית** לכל הדברים הסתומים, שבחלק הראשון.
ג) מעין מו"מ של הלכה בעניינים הנידונים בחלק הראשון. בכמה מהדורות של המגילה נקרא הח' הראשון משנה ושני הח' האחרים - גמרא. במאמרי אשתמש בדרך כלל במונחים אלה. לפי הכתוב בסוף המגילה, היא נכתבה - ולפחות הח' הקדום שבה - ע"י קבוצת חכמים שבראשם ר' אלעזר בן חזקיה בן גרין כארבעים שנה לפני חורבן בית שני.

6. קטע זה נראה לי כפתיחה לכל מגילת תענית.

7. "משנה" זו מובאת במס' תענית יז, ע"ב.

8. זהו אחד הכינויים לצדוקים, כרגיל בחז"ל, כפי שנראה בהמשך.

9. תרגמתי כך את הביטוי "איתותב הגאי עפ"י הפירוש של רש"י המובא עם כל המשנה במנחות סה, ע"א ובתענית יז, ע"ב.

גמרא. "ואיזה חג? זה יום טוב העצרת¹⁰... שהבייתוסים היו אומרים: אין עצרת אלא אחר השבת. אמרו להם חכמים: שבת בראשית קרויה שבת ויו"ט קרוי שבת, שנאמר (שם שם, לט): 'ביום הראשון (של חג הסוכות) שבתוך' ויום הכיפור קרוי שבת שנאמר (שם, לב): 'תשבתו שבתכם' וכו'.

מכאן ואילך נמשך ויכוח ארוך ונוקב בין הבייתוסים לבין החכמים, ויכוח שנמשך, כאמור במשנה דלעיל, ארבעה עשר ימים ושלקחו בו חלק ששה מגדולי חכמי ישראל: רבן יוחנן בן זכאי, ר' אליעזר, ר' יהושע, ר' ישמעאל, ר' יהודה בן בתירה ור' יהודה (סתם)¹¹.

ג. שוני בהלכות בגלל שהצדוקים פירשו בתורה דברים ככתבם

שם, תמוז: "בדי' בו עדא ספרא גזרתא" [=בדי' בו נתבטל ספר הגזירות]^{11א}.

גמרא: "מפני שהיה כתוב ומונח לצדוקים ספר גזירות: אלו שנסקלין ואלו שנשרפין... וכשהיו יושבים (בדין) ואדם שואל, מראין לו בספר... אומר להם (אותו אדם): מנין שזה חייב סקילה וזה חייב שריפה?... ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה. אמרו להם חכמים: הלא כתוב 'על פי התורה אשר יורוך' (דברים י"ז, יא): מלמד שאין כותבין הלכות בספר¹²."

דבר אחר: ספר גזרתא, שהיו בייתוסין אומרים: 'עין תחת עין שן תחת שן' (שמות כ"א, כד): הפיל אדם שן חבירו - יפיל את שינו, סימא עין חבירו - יסמא את עינו... דברים ככתבן... אמרו להם חכמים: והלא כתוב: 'והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם' (שמות כ"ד, יב). וכתוב 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם' (דברים ל"א, יט): 'ולמדה את בני ישראל' - זה מקרא, 'שימה בפיהם' (ולא בספרו) - אלו הלכות. יום שביטלוהו (את ספר גזרתא) עשאוהו יום טוב."

10. היינו: חג השבועות הנקרא בפי חז"ל בכל מקום - במשנה, בתלמודים ובמדרשים - בשם "עצרת" ולא - חג השבועות. ואף זה כדי "להוציא מליבם של צדוקים", שהג השבועות חל תמיד בסוף שבעה שבועות, שאחר יום השבת שבחוקה"מ פסח, היינו ביום א'; דבר זה הוכחתי במאמרי "חג השבועות זמן מתן תורתנו ועצרת", שנתפרסם ב"שמעתין" גליון המאה ואח"כ בספרי "בשבילי מקרא ורש"י" עמ' 246-253.

11. במסכת מנחות סה, ע"ב מובא כל הויכוח הזה בהרחבה מסוימת ושם משתתפים בויכוח עוד שני חכמים: ר' יוסי ב"ב יהודה ור"ש בן אלעזר. אגב, כאן אין הגמרא מסיימת כבמקרה הקודם ובמקרים אחרים, "וכשגברו החכמים וניצחום", משום שהדברים לא הוכרעו והצדוקים לא הודו לפרושים, לא בדורו של ריב"ז ולא בדורות שאחריו.

11. א. היינו: ספר הגזירות של הצדוקים. ייתכן שהחכמים כינו את ספרם בשם זה המורה, שהחוקים הכתובים בו הם כגזירות מלך, בלי ראיות מן התורה ובלי כל טעם אחר.

12. ראה בהערה 4.

ד. פסילת הלכות של צדוקים ופסילת ישיבתם בסנהדרין

1. **שם, אב:** "בעשרין וארבעה ביה תבנה לדינא [=ב-כ"ד שבו שבנו לדין שלנו]¹³.

גמרא: "בימי מלכות יוון היו (הצדוקים) דנים בדיני הגויים. וכשגברה ידם של בית חשמונאי ביטלום. חזרו לדין בדיני ישראל. ואותו יום שביטלוהו עשאוהו יום טוב. שהיו הצדוקים דנים בדיניהם¹⁴, לאמור: הבת יורשת עם בת הבן. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: מנין לכם? ולא היו יודעין להביא ראייה מן התורה, אלא אחד שהיה מפטפט¹⁵ ואומר לו: אם בת הבן, הבאה מחמת אביה, הבא מכוחי – יורשתני; בת הבאה מכוחי – לא כש"כ?!... אמר להם ריב"ז: ומה בת בני, שכן יפה כוחה במקום האחים¹⁶; תאמר בבתי, שכן הורע כוחה במקום האחים, דין הוא שלא תירשני. יום שנצחום עשאוהו יו"ט".

2. **שם, מרחשון:** "בעשרין ושבעה ביה תבת סלתא למיסק על מדבחא [=בכ"ז בו שבה הסלת - היינו: מנחת סולת - לעלות על המזבח].

גמרא: "מפני שהיו הצדוקים אומרים: אוכלים מנחת בהמה. אמר להם ריב"ז: מנין לכם? ולא היו יודעין להביא ראייה מן התורה, אלא שהיה אחד מפטפט כנגדו ואומר: מפני שהיה משה אוהב את אהרן, אמר: אל יאכל בשר לבדו, אלא יאכל סולת ובושר... אמר להם ריב"ז: והלא כבר נאמר: 'ומנחתם ונסכיהם אשה ריח נחוח לה'" (ויקרא כ"ג, יח).

3. **שם, טבת:** "בעשרין ותמניא בטבת יתיבת כנשתא על דינא [=בכ"ח בטבת ישיבה העדה על משפטה].

גמרא: "מפני שהיו הצדוקים יושבין בסנהדרין שלהם, ינאי המלך ושלמינון¹⁷ המלכה יושבת אצלו ולא היה אחד מישראל (הכוונה לחכמי הפרושים) יושב עמם חוץ מן שמעון בן שטח. והיו שואלין תשובות והלכות, ולא היו יודעין להביא ראייה מן התורה. אמר להם שמעון בן שטח: כל מי שיודע להביא ראייה מן התורה, הוא ראוי לשבת בסנהדרין וכל מי שאינו יודע... אינו ראוי לישב בסנהדרין. פעם אחת נפל דבר של

13. זה מובא במסכת ב"ב קטו, ע"ב.

14. ראה שם הערת הפירוש של הרב עדין שטיינזלץ.

15. ביטוי זה רגיל בויכוחים שבין החכמים לצדוקים במגילת תענית ובמקבילות שבשי"ס. ביטוי זה מוכיח כמה זלזלו החכמים בדעות הצדוקים. את הזלזול עד כדי היתול, שזלזלו החכמים בצדוקים רואים בקטע במסכת מדות דף מו, ע"ב מ"הנהו תרי מיניי וכבר העיר על כך המהרש"א במקום.

16. ומפרש ע"ש: "משום שהיא יורשת מכוחו של בן, ולכן אם גם היו למוריש בנים ('אחים') אחרים - הרי היא יורשת עמם" כבנות צלפחד. את הזלזול עד כדי היתול, שזלזלו החכמים בצדוקים ובמינים רואים בקטע במסכת סוכה מו, ע"ב מ"הנהו תרי מיניי. וכבר העיר על כך המהרש"א במקום.

17. הנקראת במקורות אחרים שלומציון (עפ"י ההערה של ע"ש).

מעשה¹⁸, ולא היו יודעין להביא ראייה מן התורה, אלא אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר: תן לי זמן ולמחר אשוב. נתן לו זמן. הלך וישב לו בינו לבין עצמו ואינו יכול להביא ראייה מן התורה. למחר נתבייש לבוא ולישב בסנהדרין והושיב שמעון בן שטח אחד מן התלמידים (שהיה כמובן פרושי) והושיבו במקומו. אמר להם: אין פוחתין מן הסנהדרין משבעים ואחד. וכן עשה להם בכל יום ויום, עד שנסתלקו כולם וישבה סנהדרין של ישראל (=פרושים). יום שנסתלקה סנהדרין של צדוקים וישבה סנהדרין של ישראל עשאוהו יום טוב".

ה. קביעת הלכות או שינויים במנהגים כדי "להוציא מליבן של צדוקים"

1. משנה מנחות¹⁹ י', א ו-ג

לשם הקיצור אמסור בזה את תמצית תוכן של שתי המשניות ולא אעתיקן מפני אורכן. שתי המשניות אמרות, שאם יום הקרבת העומר חל בשבת (כשיום הראשון של פסח חל בערב שבת) והיו צריכים לקצור את התבואה בשבילו, בהתאם להלכה, בלילה שלפניו, היינו: **בליל שבת** - היו עושים באותו לילה, לדעת חכמים, **את כל המלאכות ובכל הסדר כביום חול**. ומסיימת משנה ג בלשון זו: "וכל כל למה? מפני הבייתוסים²⁰, שהיו אומרים: אין קצירת העומר במוצאי יו"ט, אלא במוצ"ש, שלאחר יו"ט, היינו: מוצ"ש של חול המועד, בהתאם לפירושם את הכתוב 'ממחרת השבת' - יממחרת שבת בראשית²¹."

2. משנה חגיגה ב', ג-ד

כאן אעתיק את שתי המשניות בלשון עם כמה תוספות הסבר בסוגרים.

משנה ג: "ב"ש אומרים: מביאים שלמים [שלמי חגיגה ושמחה ביו"ט, לפי שיש בהם 'צורך אוכל נפשי] ואין סומכין עליהם [ביו"ט. כי הסמיכה היא בכל כוחו על ראש הבהמה, ואסור להשתמש בבעל חיים ביו"ט, וסומכין עליהם בערב יו"ט], אבל לא עולות. [כי כולן למזבח ואין בהם אכילה לאדם, והן קרבות בשאר ימי הרגל]. וב"ה אומרים: מביאים שלמים ועולות [ביו"ט] וסומכין עליהן. [כי כולם חובת היום, ועל כן גם הסמיכה מותרת]."

משנה ד: "עצרת²², שחלה להיות בערב שבת, ב"ש אומרים: 'יום טוב' [הוא יום הקרבת עולות הראייה] אחר השבת, [היינו: ביום א; משום שאינן דוחות שבת

18. ע"ש. מעשה שצריך היה לדון בו.

19. במסכת מנחות (היינו: בגמרא) זה פרק ו'.

20. ראה הערה 8.

21. זה מובא במסכת מנחות סד, ע"א.

22. ראה הערה 10.

ולדעתם, ככתוב במשנה הקודמת, אינן קרבות ביו"ט; וב"ה אומרים: אין יום טבוח אחר שבת [כי לשיטתם, שם, הן קרבות ביו"ט עצמו]. ומודים (בי"ה) שאם חלה (עצרת) להיות בשבת, שיום טבוח הוא אחר השבת [וטעמם, כבי"ש, שאין קרבנות אלה דוחים את השבת] ואין כ"ג מתלבש בכליו [לפי רש"י - יבגדיו הנאים ולפי תוספות, שמונת הבגדים] ומותרין בהספד ובתענית (בניגוד לנהוג ביום טבוח רגיל, שעושין אותו קצת יו"ט).

והמשנה מסיימת בדברים הבאים: "שלא לקיים זברי האומרים (הכוונה כמובן לצדוקים ולביתוסין): עצרת אחר השבת (היינו: ביום ראשון)".

3. מסכת מכות ה, ע"ב²³

"תניא: אמר ר' יהודה בן טבאי: אראה בנחמה [לשון שבועה], אם לא הרגתי עד זומם, להוציא מליבם של צדוקים, שהיו אומרים: אין העדים הזוממין נהרגין עד שיהרג הנידון²⁴. אמר לו שמעון בן שטח: אראה בנחמה, אם לא שפכת דם נקי; שהרי אמרו חכמים: אין העדים זוממים נהרגין עד שייזומו שניהם ואין לוקין עד שייזומו שניהם" וכו'.

על כל פנים, אפשר ללמוד מכאן כמה גדולה הייתה הלהיטות של חכמים "להוציא מליבם של צדוקים", עד שאחד מחכמי הזוגות טעה ועבר עבירה חמורה.

4. מסכת יומא נג, ע"א

הגמרא עוסקת בשאלה: היכן היה כ"ג נותן את הקטורת על האש ביום הכיפורים. כדי להשיב על השאלה מביאה הגמרא ברייתא מתוספתא יומא א', ח האומרת כך: "כתוב: ינתן את הקטורת על האש לפני ה'" (ויקרא ט"ז, יג) - שלא יתקן (היינו: שלא יתן את הקטורת על האש) מבחוץ (לקודש הקדשים) ויכניס; להוציא מליבם של צדוקים, שאומרים: יתקן מבחוץ ויכניס".

5. משנה פרה ג', ז'²⁵

"...ומטמאין היו (בכוונה) את הכהן השורף את הפרה²⁶; מפני הצדוקים, שלא יהיו אומרים במערבי שמש היתה נעשית"²⁷.

23. השווה מסכת חגיגה טז, ע"ב.

24. על המחלוקת בענין זה בין החכמים לצדוקים ראה במשנה, שם.

25. זה מובא במסכת חגיגה כ"ג, ע"א ומסכת יומא ב', ע"א.

26. וביומא, שם מוסיפים "ומטבילין אותו".

27. כלומר: שלדעת הצדוקים אין טבילת הכהן השורף את הפרה מספיקה לטהרו, אלא צריך גם הערב שמש אחר טבילתו.

ו. מצוות שלדעת חכמים הן "הלכה למשה מסיני"²⁸ ושהצדוקים לא הודו בהן

1. מצוות ערבה²⁹, שהייתה נוהגת במקדש ששה או שבעה מימי החג. ביחס למקורה של מצוה זו מביאה מסכת סוכה (לד, ע"א) שתי דעות: "אבא שאול אומר: 'ערבי (נחל, ויקי כ"ג, מ) - שתים: אחת ללולב ואחת למקדש"³⁰. ורבנן, למקדש מנא להו? - הלכתא גמירי להו"³¹, דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן: 'עשר נטיעות'³², ערבה וניסוך המים"³² הלכה למשה מסיני" (להלן בר"ת - הלמ"מ).
אחר כך שואלת המשנה (שם מב, ע"ב): "ערבה שבעה - כיצד? ומשיבה: "יום שביעי של ערבה, שחל להיות בשבת, ערבה שבעה". ז"א, שמצוות ערבה דוחה שבת. ועל זה שואלת הגמרא (שם מג, ע"ב): "ערבה בשביעי מאי טעמא דחייא שבת?" והיא משיבה במקום: "אמר ר' יוחנן: כדי לפרסמה, שהיא מן התורה". ולמה צריך היה לפרסם זאת? אומר רש"י שם: "לפי שאינה מפורשת מן התורה צהדיא"; ונראה שבשל כך לא הודו בה הצדוקים.
הדבר מוכח בפירושו מן הסיפור שבשולי אותו עמוד. וכך מסופר שם: "פעם חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה מערב שבת והניחום בעזרה. והכירו בהן בייתוסין [=רש"י: "הן לזדוקים, שאינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן התורה"] ונטלום וכבשום תחת אבנים [רש"י: "ויודעים הם צחכמים, שלא יטלטלו מתחת אבן האבנים"; משום מוקף]. למחר הכירו בהם עמי הארץ [רש"י: "שלא הכירו צחכמים עלטלו וחס היתה ידם עם הפרושים"] ושמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצדי המזבח; לפי שאין בייתוסים מודים, שחיבוט הערבה דוחה שבת".

2. מצות ניסוך המים בחג

על מצוה זו כתוב במשנה סוכה ד', א (המציינת את המצוות השונות שבחג וכמה ימים הייתה נוהגת כל אחת) כך: "סוכה וניסוך המים שבעה". ובמשנה ט שם מתארת המשנה בפירוט רב כיצד הייתה נעשית מצות ניסוך המים. ובסופה אומרת המשנה: "ולמנסך אומרים לו הרם ידיך (ומוסיף מר קהתי ז"ל בפירושו: "כדי שנראה שאתה נותן את המים בתוך הספלי"). שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן". ולפי תוספתא סוכה ג', טז היה אותו יאחד - "בייתוסי"³³.

28. הגדרת האנצי התלמודית בערך הלמ"מ היא קצרה ומדויקת: "דינים שנתנו למשה רבנו מסיני ואין להוציאם בלימודים מתורה שבכתב".
29. תיאור מצוות הערבה יבוא בפנים בהמשך.
30. מכאן שאבא שאול סובר, כאילו, שמצוות ערבה דאורייתא; וכך יוצא, כאילו, מסוכה מד, ע"א; אבל עיין באנצי התלמודית בערך הלמ"מ עמי שמג.
31. זהו אחד השמות הרגילים להלמ"מ כיוצא ברור מתוך הגמרא המובאת בפנים ועיין גם האנצי התלמודית שם, עמי שפד.
32. על מהותן של שתי מצוות אלו ראה ברש"י שם באריכות וכן בירושלמי סוכה ד', הלכה א' בלשון שונה במקצת.
33. מסכת סוכה מח, ע"ב המביאה את התוספתא הזאת כותבת במקום "בייתוסי" - 'צדוקי'.

3. שמחת בית השואבה

המתוארת גם היא בפירוט יתר ובאריכות במשנה סוכה ה', א-ה ושעליה נאמר שם במשנה א: "כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו" - גם שמחה זו לא הייתה בעיקרה "אלא בשביל ניסוך המים", כדברי רש"י שם, וכנגד הצדוקים, שלא הודו במצווה זו כלל.

ז. שונות

1. ידים ד', ו-ח

"אומרים צדוקים: קובלים אנו עליכם, פרושים, שאתם אומרים כתבי הקודש מטמאין את הידים וספרי המירס³⁴ אינם מטמאין! אמר רבן יוחנן בן זכאי: וכי אין לנו הפרושים אלא זה בלבד? הרי הם אומרים עצמות החמור טהורים ועצמות יוחנן כ"ג טמאים. אמרו לו (הצדוקים לריב"ז): לפי חיבתן היא טומאתן; שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודות [=כפות לאכילה]. אמר להם: אף כתבי הקודש, לפי חיבתן היא טומאתן. וספרי המירס, שאינם חביבין, אינם מטמאין את הידים"³⁵.
במשניות ז-ח יש עוד כמה "קובלנות" של הצדוקים נגד הפרושים המראות רק על הבדלי פסיקה שביניהם ביחס לכמה דינים; ואין בהם כל חידוש.

2. משנה נידה ד', ב

"בנות צדוקים בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן, הרי הן ככותיות (שעליהן גזרו ח', לפי משנה א שם, "שהן נידות מעריסתן"). פירשו מדרכי אבותיהן ללכת בדרכי ישראל, הרי הן כישראל". ןבגמרא למשנה זו (לג, ע"ב) מסופר: "שנשי הצדוקים היו מתייראות מן הפרושים ומראות דם לחכמים".

סיכום ומסקנות

הבאתי במאמרי ששה עשר מקרי מאבק של החכמים נגד הצדוקים, שמצאתי במגילת תענית, במשנה ובתלמוד בבלי. אני מניח שהיו עוד מקרים דומים המסופרים בתלמוד ירושלמי ובמדרשים ושלא הגיעו לידיעת.

34. מר קהתי כותב על זה בפירושו: "פירושים שונים נאמרו על 'ספרי המירס', אך מסתבר כדעת האומרים, שהכוונה לספרי המשורר היווני הומירוס".

35. תשובה זו לא הייתה אלא לדבריהם של הצדוקים, אבל הטעם האמיתי הוא כמפורש במסכת שבת יד, ע"א לאמור: "וספר (תורה) מ"ט גזרו בה רבנן טומאה; א"ר משרשיא: שמתחילה היו מצניעין את האוכלין דתרומה אצל ספרי התורה. אמרו: האי קודש והאי קודש. כיון דקא חזו דקאתי לידי פסידא (רש"י: "עכברין מצויין אצל אוכלין ומפסידים את הספר") גזרו ביה רבנן טומאה".

ברם, גם מספר זה של מקרים מלמד שהמאבק ביניהם היה מקיף וחרף ושרק הודות לו הלכה כת הצדוקים והצטמצמה, עד שכעבור כמה דורות כמעט שנעלמה.

אמנם במאה השמינית, בערך, קמה בבבל כת אחרת, הקראים, שעיקריה ויחסה לתורה שבעל פה דומים מאוד לשל כת הצדוקים. כמאה שנים אחר ייסודה היו לה כמה הצלחות והתפשטה בארצות רבות. אולם הודות למאבק האיתנים של חכמי היהודים מימי הביניים, החל מרב סעדיה גאון ועד רמב"ם, בכת זו - הודות למאבקים החלה גם קרנם של הקראים לרדת והתחילו להתמעט, עד שבימינו נותרו מהם בכל העולם כעשרת אלפים בלבד ומהם כמה אלפים במדינת ישראל³⁶.

מגורלם ההיסטורי של הצדוקים והקראים ושל כיתות אחרות דומות להן, שקמו בישראל בתולדותיו הארוכות - מגורל זה יש ללמוד, שכל כת או מפלגה, שיחרתו על דגלן התכחשות לתורה שבעל פה, ולא כל שכן לתורה שבכתב, גורלן יהיה כגורל הצדוקים והקראים.

מסתבר אפוא, שאמת גדולה צפונה במאמר המיוחס לרב סעדיה גאון: "אין אומתנו אומה אלא בתורתיה - תורה שבכתב ותורה שבע"פ".

36. ראה האנציקלופדיה של היהדות בעריכתו של ססיל רות בערך קראים.